

SAMLAREN

T I D S K R I F T

F Ö R

S V E N S K L I T T E R A T U R H I S T O R I S K

F O R S K N I N G

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 40

1959

U P P S A L A 1 9 6 0

S V E N S K A L I T T E R A T U R S Ä L L S K A P E T

UPPSALA 1960

ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI AB

60153021

Miscellanea

Runius' Molière-översättning

I Växjö gymnasiebibliotek förvaras en handskrift som bl. a. innehåller uppgiften att Johan Runius översatt Molières *L'Avare*.¹ Ewert Wrangel har i sin bok *Frihetstidens odlingshistoria* observerat denna anteckning men inte närmare tagit upp den till behandling.² Så vitt jag vet har ingen senare forskare berört saken.

Den av Wrangel upptäckta handskriften består av en samling filologiska anteckningar av olika händer. Bl. a. ingår i samlingen avskrifter av Petrus Lagerlöfs Collegium om swänska språket och Inledning till swänska Poesien. I övrigt består häftet av gloslistor på bl. a. engelska och holländska. Bland dessa gloslistor hittar man också en med följande överskrift: »Effterföljande Französke ord hafwer Sahl. Runius i sin version af *L'Avare* sålunda gifwit på Swenska.» Listan upptar 51 ord och uttryck, återgivna på franska och i svensk översättning. I Molières pjäs är det inte svårt att återfinna uttrycken. De löper från första aktens inledningsscen till femte aktens tredje scen. De flesta återfinns dock i början av pjäsen.

Det finns en anonym översättning av *L'Avare* bevarad på UUB vilken av handstilen att döma måste ha tillkommit under senare hälften av 1600-talet eller början av 1700-talet.³ Vid närmare granskning av denna handskrift finner man dock att den inte kan vara den översättning som gloslistan åsyftar. I inget fall stämmer uttrycken överens. Däremot kan man tala om en viss likhet i själva språkdräkten.

Första gången som en översättning av Molières *L'Avare* trycktes i Sverige var 1731, då Magnus Lagerström utgav sin översättning av pjäsen på Jacob Wildes tryckeri. I sin bibliografi nämner G. E. Klemming att ett annat tryck av denna översättning skulle ha utförts i Karlskrona samma år.⁴ Upplagan anges som mycket sällsynt. Klemming torde inte själv ha sett något exemplar av den när han 1863 utgav första häftet av sin bibliografi. Fyra år senare skänkte dock greve L. Manderström sitt exemplar till Kungliga biblioteket och därvid kunde Klemming konstatera att upplagan var tryckt först 1740.⁵ Klemming står troligen också för den uppgift som man finner i andra upplagan av Paul Lacroix' *Bibliographie Molièresque*, där Karlskrona-upplagan upptas som en helt fristående översättning.⁶

Denna Karlskrona-version överensstämmer på så gott som alla punkter med den översättning som den okände språkmannen i Växjö haft tillgång till. Sjuttio-två av uttrycken är identiskt lika i de båda översättningarna. I de övriga fallen

¹ »No 109. Wexjö Gymn. Bibliotek. Manusk.»

² Ewert Wrangel, *Frihetstidens odlingshistoria 1718-1733*, 1895, s. 332.

³ Uppsala universitetsbibl., *Nordin 1145*. Se Johan Nordströms artikel i *Samlaren*, 1918.

⁴ G. E. Klemming, *Sveriges dramatiska litteratur*, H. 1, 1863, s. 69.

⁵ Detta framgår av Klemmings egenhändiga anteckning i pärmen till KB:s exemplar.

⁶ Paul Lacroix, *Bibliographie Molièresque*, Sec. Ed., 1875, s. 183.

är stavningen eller själva ordställningen något förändrad. Men i samtliga fall har de franska uttrycken återgetts på samma sätt.

Är det då rimligt att antaga att en översättning av den redan 1713 bortgångne Johan Runius kan ha utkommit så sent som 1740 i Karlskrona?

Samtliga verk av den karolinske skalden utgavs posthumt. Första upplagan av Dudaim trycktes av Petter Frisch 1714 och den andra utvidgade upplagan av Olof Lindsten 1733. Dessutom utgavs 1726 en översättning av Préchaes galanta roman *L'illustre genoise*, som enligt försättsbladet utförts av Runius 1709.⁷

Med tillgängligt material kan ingen förbindelse upprättas mellan Julius Georg Matthiae som tryckte den första Runius-upplagan, Benjamin Gottlieb Schneider som tryckte den andra och Frantz Phil. Paulssen som tryckte översättningen av *Den Girige*. Paulssen hade visserligen före flyttningen till Karlskrona varit verksam under några år i Stockholm, dock inte vid något av de tryckerier som Runius-utgivarna anlitat.⁸ Någon möjlighet att fastställa vem som gjort anteckningen i Växjö-manuskriptet har inte heller yppat sig. På min förfrågan har landsbibliotekarie Eric Eilert endast kunnat meddela att biblioteket saknar alla uppgifter om handskriftens proveniens.

Kanske vore det möjligt att knyta Karlskrona-översättningen till Runius genom en stilistisk analys. I synnerhet borde en jämförelse med Runius' översättning av Préchaes roman vara givande.

Jag har inte genomfört en sådan fullständig undersökning men vill i det följande endast nämna några iakttagelser som gjorts vid en jämförelse mellan de båda texterna.

I sin kommentar till Runius' prosaiska skrifter påpekar Carl Larsson att Runius i sin Préchaes-översättning har en tendens att ofta använda två synonyma ord istället för originalets enda.⁹ Samma tendens återfinns i översättningen av *L'Avare*. En mening som »... c'est avec des lunettes qu'on observe les astres» återges sålunda på svenska med »... at man med glasögon och kikare beser och skodar stiernorna». Men även om detta drag skulle kunna tala för att översättningen är gjord av någon som var införstådd med den karolinska stilens överdåd får man inte lägga för stor vikt vid saken. Magnus Lagerströms översättning av *L'Avare* från 1731 är om möjligt ännu rikare på dylika tautologier.

Ett annat av de drag som Larsson anför som karakteristiska för Runius är tendensen att förstärka uttrycken, helst med någon drastisk bild som saknas i originalet. Denna tendens finns det många exempel på också i översättningen av *L'Avare*. När Maître Jacques håller sin berömda uppgörelse med Harpagon säger han: »... et jamais on ne parle de vous, que sous les noms d'avare, de ladre, de vilain et de fesse-mathieu». I den svenska översättningen förstärks meningen kraftigt: »... aldrig hör man ehr nemnas med annat namn än den girige, den niske, den lusige, den rike tiggaren, den skabbhalsen, den smulgråden, den skinnaren och skafwaren och den blodsugaren». Det i franskan ganska färglösa uttrycket »Il faudra vous assommer» översätts betydligt mera talande: »De få lof, at slå ehr i skallen med en yxhammar innen I dör.» När Harpagon kör ut La Flèche ur huset säger han: »Va-t'en l'attendre dans la rue, et ne sois point dans ma maison planté tout droit comme un piquet.» Den svenske översättaren skriver: »Pack dig uth och vänta på gatan, och statt intet här nerpålander i mitt hus, som en lång humble-stång.»

⁷ Om dateringen av denna översättning se Carl Larssons kommentar i Sv. Vitterhetssamfundets utgåva av Runius *Samlade skrifter*, 4, s. 252 f.

⁸ Se *Svensk Boktryckeri-Historia 1483-1883. Med översikt av G. E. Klemming och J. G. Nordin, 1883*, och Jan-Öjvind Svahn, *Kongl. Amiralitets-boktryckeriet i Karlskrona*, 1956.

⁹ Carl Larssons kommentar, Sv. Vitterhetssamfundets utgåva av Runius *Samlade skrifter*, 4, s. 255.

Någon definitiv slutsats om Runius verkligen utfört denna översättning lär man inte kunna komma fram till utan en ytterst grundlig stilanalys. De exempel, som här angivits och som lätt kunnat utökas, visar dock att översättningen är gjord på ett språk som starkt erinrar om Runius' eget. Det föreligger därför goda skäl att betrakta uppgiften i Växjö-manuskriptet som riktig.

Thomas von Vegesack.